

**Степан Агбаанович Сарыг-оол
«Ангыр-оолдун тоожузу» деп
романдан эгелер
Дагаа чылдыг мен**

Степан
Агбаанович
Сарыг-оол-
тыва чечен
чогаалдын
ундезилекчизи
1908-1983

Аъттың чүгүрүүн көөр дизе,
Чарыштарга салыр апаар.
Чогаалчыны билип алыр дизе
Чогаалы-биле таныжар херек.

Степан Сарыг-оол 1908 чылдын Ноябрь 17де

Овур Торгалыг чурттуг Тулуш Агбаан деп яды араттын ог-булезинге торуттунген.

<<... Сес-тос харлыг бодум, чугле <туткууш>, маанакай эвес, а тараачын болгаш уруглар ажаакчызы мергежилдин тос дерин тозалдырзын амзаан мен...>>.

Конгус душ бооп Шагаан-Арыг суурга ийи барба дуктун ужун чогаалчынын келгени.

<< Мээн мурнумга бижик деп айтырыг Улуг-хем кожууннун нам хораалынга кирип алгаш, моол бижиктин ужуун коре бергенимден эгелээн...>>

<Чогаалчы дээрге чонунун коор караа, дыннаар кулаа, оларнын сеткил-чурээнин ыраажызы-дыр

Тывалар календарьда кирип турар 12 дириг амытаннар аттарын, беш халаптарны, он өңнерни барымдаалап, 60 чыл эргилделиг календарьнын чыл бурузунге тускай характеристиканы берип турганнар. Амгы уеде григориан календарьнын чылдарынга дууштур тургускан тыва календарьны ам-даа ажыглап турар бис.

Шаандагы тыва календарь бодунун тургузуу – биле кыдат, моол, тибет, түрк чоннарнын календары – биле чоок төрөл бооп турар. Тыва кижиге бойдус-биле хини тудуш болгаш бойдустун эргилдезинге бооп болгу дег, оскерлиикшиктерге бузурээр болгаш 12 дириг амытаннардан тургустунган календарьны ажыглап чораан.

Сула шимчээшкин

Койгун ышкаш шурагылааш,
Сарбашкын дег, херли каапкаш,
Чылан ышкаш ээй соккаш,
Оожум аяар оруп,
кичээливис уламчылаал.

Оюн «Кым мурнай тыварыл?»»

1. Эн эвээш ужуктуг чылды ада?
2. Кадыг демдек кирген чылды ада?
3. Чыланны ойзу аданар?
4. Бо чылды долузу-биле адаар?
5. Дагаа шагы каш шак-тыр?
6. Тывада чок чылдарны адаар?

Таблица-биле ажыл

Аттарнын дугаары	Тыва	Орус
1	Күске	
2	Инек	
3	Пар	
4	Тоолай	
5	Улу	
6	Чылан	
7	АЪТ	
8	Хой	
9	Сарбашкын	
10	Дагаа	
11	Ыт	
12	Хаван	

Аттарнын дугаары	Тыва	Орус	Моол	Кыдат
1	Күске	Мышь	Хулгана	Шу
2	Инек	Корова	Ухер	Ню
3	Пар	Тигр	Барс	Ху
4	Тоолай	Заяц	Туулай	Ту
5	Улу	Дракон	Лу	Лун
6	Чылан	Змея	Могай	Шэ
7	Аът	Лошадь	Морин	Ма
8	Хой	Овца	Хонин	Уанг(ян)
9	Сарбашкын	Обезьяна	Мэчин	Хоу
10	Дагаа	Курица	Тахия	Цзи
11	Ыт	Собака	Нохай	Цюань
12	Хаван	Свинья	Гахай	Чжу

тестиниң харыызы

1. 241
2. 3
3. 8641
4. 2 4

Түңнел

1. Менээ солун болган чуул....
2. Мен чуну билип алдым?
3. Кичээливис сорулгазын чедип алган бис бе?

Бажыңга онаалга

Чогаадыг «Мээң чылым»
«Шагаа» деп эгени номчуур.